

Over de taal van Oldemarkt

De taal van Oldemarkt: Noordwest-Overijssels Stellingwerfs

Oldemarkt ligt op de streektaalkaart van Nederland uit de Bosatlas in het donkerroze gebied. Dat is het gebied waar een variant van het Nedersaksisch wordt gesproken die Stellingwerfs genoemd wordt. Het Stellingwerfs wordt niet alleen gesproken in het Friese gebied Oost- en Weststellingwerf, maar ook in aangrenzend Noordwest-Overijssel en Zuidwest-Drenthe. In Vollenhove wordt geen Stellingwerfs maar Sallands gesproken, wat behoort tot het grote, oranje gekleurde, Gelders-Overijsselse taalgebied.

Deze kaart is gebaseerd op de oudere dialectkaart die Jo Daan in 1968 tekende voor de *Atlas van Nederland*.

Naar: de streektaalkaart uit De Bosatlas van Nederland. Groningen 2007.

Het sjibbolet voor het Stellingwerfs is: *et waeter klaetert tegen de glaezen*, soms nog uitgebreid met: *dat et daevert*. De èè-klank, in het Stellingwerfs als *aegespeld*, in woorden die in het Nederlands een *aa* hebben, is dus bijzonder kenmerkend voor deze taal. In Vollenhove en andere Sallandse taalvarianten wordt in deze woorden een *ää* gehoord, dat is een klank die het midden houdt tussen een *aa* en een *èè*.

Oldemarkt ligt in het gebied waar *jum* (= jullie) wordt gezegd, terwijl in Giethoorn, dat ook in het Stellingwerfse gebied ligt, voor 'jullie' *ie*, of *ie mit 'n aander* gehoord wordt. Voor Oldemarkt werd bijv. voor de schriftelijke enquête 1978-1981 (zie bij **Verder lezen/studeren**) het volgende zinnetje genoteerd:

Emmen jum die ond an zien koemen deur die plassen regenwaeter?
'Hebben jullie die hond aan zien komen door die plassen regenwater?'

In dit zinnetje is ook te zien dat de *h* ontbreekt in *emmen* 'hebben' en *ond* 'hond'. Het ontbreken van de *h* is een verschijnsel dat in heel Noordwest-Overijssel voorkomt. In het Stellingwerfs van over de Friese grens wordt de *h* wel gehoord.

Wat in het Noordwest-Overijsselse Stellingwerfs ook anders is dan in de Friese Stellingwerven, is de vorming van het voltooid deelwoord met *e-*.

Zo horen we in Giethoorn en Oldemarkt:
ze binnen dikker eworden 'ze zijn dikker geworden'
wi'j emmen elegen 'wij hebben gelegen'
terwijl in de Friese Stellingwerven wordt gehoord:
ze bin dikker wodden, wi'j ebben legen.

Daarnaast is de uitspraak van 'komen' als *koemen* ook typisch voor Noordwest-Overijssel. Het komt ook in Kuinre en Giethoorn voor, en in het uiterste westen van de gemeente Weststellingwerf.

Een wat grotere verspreiding heeft de *oe* in *voegel* 'vogel' en *zoemer* 'zomer'. In Giethoorn wordt echter wel *voegel* gehoord, maar niet *zoemer*: men zegt daar *zomer*.

Zouden we een kaartje tekenen waarop we de verspreiding van de *oe* in de woorden *koemen*, *voegel*, en *zoemer* zoude willen aangeven, dan zouden die drie kaartjes er verschillend uitzien.

Hetzelfde geldt voor de verspreiding van de *uu* en *oe* in woorden die in het Nederlands een *ui* hebben, zoals hierna zal blijken.

Huus-hoes, muus-moes

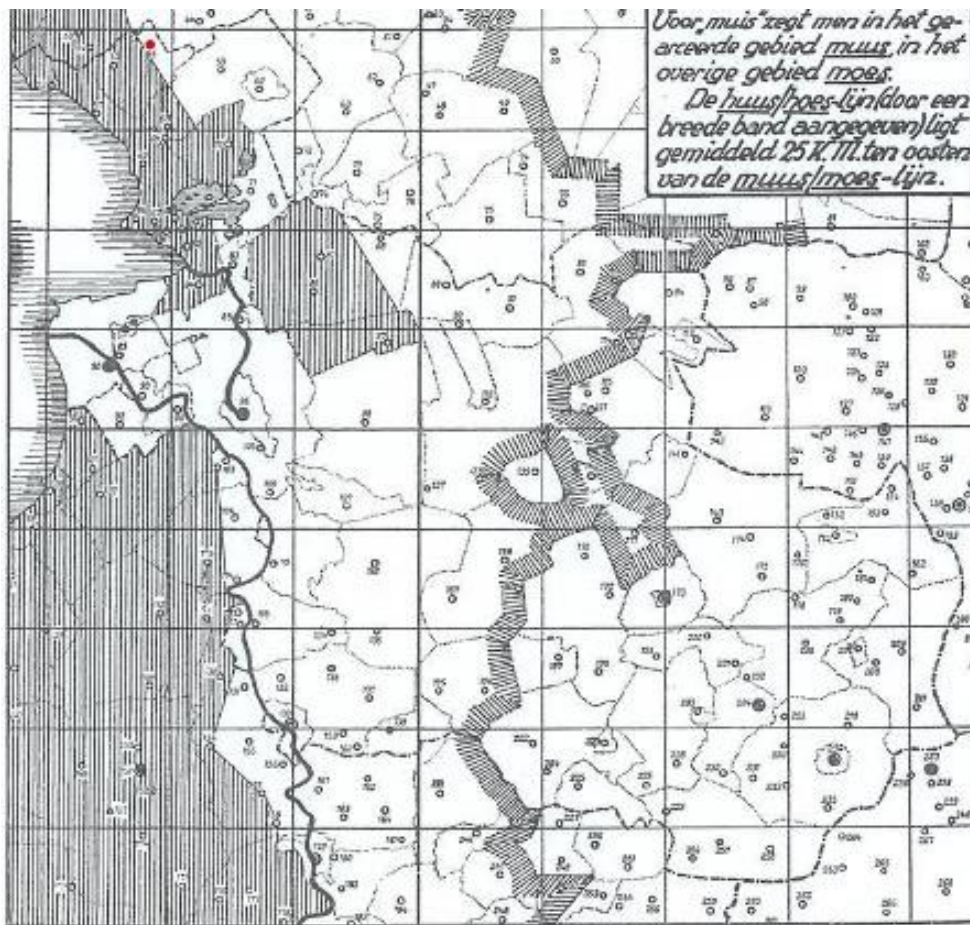
In Overijssel is de Nederlandse *ui* die afkomstig is van een oudere *oe* in het algemeen niet gediftonggeerd tot *ui*, maar een *oe* gebleven of een *uu* geworden.

Op het kaartje van G.G. Kloeke dat hieronder is afgedrukt, is aangegeven waar in Overijssel voor 'huis' *hoes* wordt gezegd en waar *huus*. De grens tussen beide ligt ongeveer tussen Twente en Salland.

Heel anders loopt de *uu-oe*-grens in het woord 'muis', namelijk veel westelijker.

In Noordwest-Overijssel loopt deze tussen Ossenzijl en Oldemarkt in (Oldemarkt is op de kaart aangegeven met een rode stip). Verder oostelijk in heeft alleen de gemeente Staphorst (het grote verticaal gearceerde gebied) de *uu* in *muus*.

Met anderewoorden: Oldemarkt en Ossenzijl spreken 'huis' hetzelfde uit, nl. als *uus* (zonder *h*, zie hierboven), terwijl in Oldemarkt *moes* wordt gezegd, maar in Ossenzijl *muus*.

Huus-hoes/muus-moes-kaart van G.G. Kloeke. Uit: Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), Overijssel. Deventer, p. 840.

Uit de woordenschat van Oldemarkt

Wat denkt u dat de volgende woorden en zinnetjes uit de woordenlijst betekenen: (de oplossing vindt u aan het eind, na *Verder lezen/studeren/luisteren*)

1. *I'j het de tjaank naor buten.*
2. *I'j ligt nog mit de akken veur 't gat.*
3. *Uj ie dat timpien nog even mi'j mekaere?*
4. *Dat doet ze dommiet wel.*
5. *I'j ef et oons uutestukt.*

Verder lezen/studeren

Het door Henk Bloemhoff geschreven boekje *Stellingwerfs*, in de reeks *Taal in stad en land* (Den Haag, SDU, 2002), is ook voor niet-taalkundigen goed te lezen.

In de jaren 1978-1981 heeft dr. H. Bloemhoff (toen nog drs.), als wetenschappelijk medewerker verbonden aan de IJsselacademie, een schriftelijke enquête in het hele werkgebied van de Academie opgezet, waarbij woorden/klanken zijn afgevraagd, maar ook werkwoordvormen, verkleinwoorden, meervouden en zinsconstructies.

Dat is ook voor Oldemarkt en Ossenzijl gedaan. Het verzamelde schriftelijke taal materiaal, dat ook in de computer is ingevoerd, is voor belangstellenden te raadplegen.

De taal van Oldemarkt komt ook aan de orde in:

Kloeke, G.G., 'De taal van Overijssel.' In: Engelen van der Veen, G.A.J. van, G.J. ter Kuile en R. Schuiling (red.), *Overijssel*. Deventer 1931, p. 820-851.

Sassen, A. *Het Drents van Ruinen*. Assen 1953.

Oplossingen:

1. Hij wil graag naar buiten
2. Hij slaapt nog
3. Lett.:Hooi jij dat hoekje nog even bij elkaar? (d.i. hark je het hooi van dat hoekje land nog even bij elkaar?)
4. Dat doet ze straks wel.
5. Hij heeft het ons uitgelegd